

Sammanfattning

Den här rapporten baseras på data från CAN:s nationella skolundersökning som genomförs årligen i årskurs 9 och gymnasiets år 2. Syftet med den här rapporten är att redovisa ungas erfarenheter av bland annat alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel om pengar. Rapporten belyser skillnader i användningsmönster mellan pojkar och flickor och mellan de yngre och äldre eleverna. Syftet med rapporten är också att ge en bild av hur ungdomars erfarenheter av olika substanser såg ut vid den senaste undersökningen 2022. Nedan följer kapitel-specifika sammanfattningar.

Alkohol

Sammantaget har alkoholkonsumtionen bland svenska skolungdomar minskat kraftigt sedan millennieskiftet. För de flesta konsumtionsmått som följs har nivåerna mer än halverats. Bland niondeklassarna stannade dock nedgången av i några år, men de två senaste åren har nivåerna sjunkit igen. I årets undersökning svarade 38 procent i årskurs 9 och 67 procent i gymnasiets år 2 att de druckit alkohol de senaste 12 månaderna. Årskonsumtionen mätt i liter ren alkohol (100 %) uppmättes till 0,9 liter i årskurs 9 och 2,1 liter i gymnasiets år 2.

Parallellt med den minskande konsumtionen under 2000-talet, har även den alkoholrelaterade självrapporterade problembördan minskat bland eleverna. Bland niondeklassarna avstannade dock nedgången ungefär samtidigt som nedgången i alkoholkonsumtionen började plana ut, och har till och med ökat under senare år. Bland gymnasieeleverna har problembördan nästan halverats jämfört med startåret 2004. Bland de vanligaste problemen är att ha haft sönder saker eller kläder, grälat eller blivit fotad/filmad i en pinsam eller kränkande situation.

Tobak och nikotin

Rökningen har minskat kraftigt bland svenska skolungdomar. Särskilt stor har nedgången varit under 2010-talet. I årets undersökning uppgav 9 procent i årskurs 9 och 20 procent i gymnasiets år 2 att de röker. Bland gymnasieeleverna innebar detta dock en liten uppgång jämfört med året innan.

Snusningen (oavsett snussort) har ökat i båda årskurserna under de senaste åren. Särskilt kraftig har uppgången varit bland flickor. Det är dock fortfarande betydligt vanligare att pojkar snusar än att flickor gör det. År 2022 var det 11 procent i årskurs 9 och 24 procent bland gymnasieeleverna som snusade.

Vad gäller specifikt vitt snus uppgav 22 procent i nian och 40 procent i gymnasiet att de provat vitt snus någon gång. Det är en uppgång jämfört med året innan. Nästan hälften av dessa hade en månadsaktuell användning. Även

användningen av e-cigarett öka i årets mätning. Andelen som använt e-cigarett under den senaste månaden var år 2021 cirka 5 procent i både nian och gymnasiet. I årets mätning hade det ökat till 20 procent i nian och 24 procent i gymnasiet. Totalt sett hade 44 procent i nian och 62 procent i gymnasiet rökt, snusat eller använt e-cigarett någon gång.

Narkotika

Narkotikaerfarenheten har under de senaste 20 åren legat på ungefär samma nivå bland niondeklassarna, även om viss variation mellan åren förekommer. Under 2022 svarade 6 procent av niondeklassarna att de någon gång använt narkotika. Det var mer än dubbelt så vanligt bland gymnasieeleverna, där 15 procent gjort det någon gång. Sett till hela mätperioden har nivån varit stabil även bland gymnasieeleverna.

I båda årskurserna var cannabis det vanligaste preparatet. I undersökningen efterfrågas även om eleverna använt narkotikaklassade läkemedel utan läkarordination i separata frågor. Om även eleverna som uppgett att de använt receptbelagda narkotikaklassade läkemedel utan läkares ordination definieras som narkotikaerfarna, skulle andelarna i årets undersökning som någon gång använt narkotika uppgå till 15 procent i stället för 6 procent för niorna. Motsvarande siffra för gymnasieeleverna skulle vara 20 procent i stället för 15 procent.

Läkemedel

Utvecklingen för icke förskrivna användning av receptbelagda sömn- eller lugnande medel har på det stora hela legat relativt stabilt under de senaste 30 åren. Användningen av dessa läkemedel var vanligare på 90-talet och sjönk under 00-talet. Under de senaste 10 åren har användningen dock återigen ökat något. I årets undersökning uppgavs sådan användning av 6 procent av eleverna i årskurs 9 och 5 procent i gymnasiet år 2.

Det var ungefär lika vanligt att ha använt narkotikaklassade smärtstillande läkemedel respektive centralstimulerande medel utan läkares ordination (omkring 5 procent). Om alla tre läkemedelstyperna slås samman uppgår den totala andelen som någon gång använt narkotikaklassade läkemedel utan läkarordination till cirka 11 procent för båda årskurser. Det var i linje med tidigare år.

Sniffning, boffning och lustgas

Andelen elever som har sniffat eller boffat ett preparat har minskat över tid och ligger nu på historiskt låga nivåer. År 2022 uppgav 4 procent av niondeklassarna och 3 procent av gymnasieeleverna att de gjort detta någon gång. Sniffning/boffning är ungefär lika vanligt bland pojkar och flickor i nian. På gymnasiet är det vanligare bland pojkarna än flickorna.

År 2022 ställdes för första gången frågor om användningen av lustgas. I årskurs 9 uppgav 6 procent att de använt lustgas någon gång. I gymnasiet var

motsvarande andel 17 procent. Det var lika vanligt bland pojkar och flickor. Erfarenheter av lustgas var vanligare i storstadskommuner och storstadsnära kommuner.

Dopning och PWO

Erfarenheten av anabola androgena steroider (AAS) har legat på omkring 1 procent de senaste 20 åren i både årskurs 9 och gymnasiet år 2. Detta gällde även i årets undersökning.

I 2022 års enkät ställdes även frågor om användningen av PWO (pre-workout). I nian hade 13 procent använt PWO de senaste 12 månaderna. Motsvarande nivå i gymnasiet var 19 procent. Det var betydligt vanligare att pojkar hade gjort det än flickor. De vanligaste substanserna som eleverna uppgav att de använt var kreatin och BCAA.

Spel om pengar

Sammantaget visar utvecklingen av spel om pengar på en nedåtgående trend under 2000-talet. Under de senaste åren har nedgången dock stannat av och ni-
våerna har till och med tilltagit. Under hela perioden har det varit betydligt vanligare att pojkar spelar om pengar än att flickor gör det. År 2022 svarade 25 procent av pojkarna och 9 procent av flickorna i nian att de hade spelat om pengar de senaste 12 månaderna. I gymnasiet år 2 var motsvarande siffror 34 respektive 10 procent. Trots de senaste årens ökning av andelen som spelat om pengar, var andelen elever med problematiskt spelande oförändrad.

Debutålder

I takt med att andelen elever med erfarenhet av alkohol och tobak har minskat bland niondeklassarna har andelen som debuterat tidigt med något av detta också minskat. Andelen niondeklassarna som före fjorton års ålder debuterat med alkohol, snus, cigaretter eller cannabis har minskat från 63 procent 1999 till 21 procent 2022. Bland eleverna med tidig substansdebut var det vanligast att ha provat alkohol, följt av att ha rökt en cigarett. Skillnaderna mellan flickor och pojkar var små, med undantag för snusning, där en högre andel pojkar än flickor uppgett tidig debut.